

Characteristics of the Chairman of Audit Committee and Timely Financial Reporting

Hirad Nazari*

Iman Soukhakyan**

Arash Tahriri***

Abstract

Objective: Information is the most important source of decision-making, and its important role in the capital market makes it the most important asset. The auditing profession provides useful data for potential investors to have informed decisions by providing information for companies in the form of financial statements. However, the speed of reaction and the right decision by investors depend on the qualitative characteristics of financial statements; and the most important one is timely access to information. According to the theoretical foundation of financial reporting, timely access to information is one of the limitations of financial reporting that overshadows the achievements of qualitative reporting characteristics. Timely annual financial reporting, as an information advantage, remains at the center of investors' attention. On the other hand, the various characteristics of the audit committee chair can overshadow the effectiveness of information disclosure outside and play an effective role in timely financial reporting. The purpose of this study is to investigate the impacts of financial expertise and empirical features of audit committee chairman on timely financial reporting.

Method. The statistical population of the study was all the companies listed on the Tehran Stock Exchange during a 6-year period from 2013 to 2018. To test the research hypotheses, we used

---

Journal of Accounting Knowledge/ Vol. 11/ No. 3/ Ser.42

* M.A. of Accounting, University of Tehran, Tehran, Iran.

** M.A. of Accounting, University of Tehran, Tehran, Iran.

*** Assistant Professor of Accounting, University of Tehran, Tehran, Iran.

Corresponding Author: Arash Tahriri (Email: arashtahriri@ut.ac.ir).

Submitted: 19 October 2019

Accepted: 19 May 2020

DOI: 10.22103/jak.2020.14872.3110

the OLS model with robust standard errors. Also, to control the confounding effects of industries and different years, we added dummy variables to the regression models. We could examine the confounding influences of industries and years, and the model fits correctly.

Results. The results show that there is no significant relationship between financial expertise and empirical features of the audit committee chairman with a delay in the audit report. Also, the additional results obtained from the robustness test strongly support the results of the principal research model. Therefore, there is not enough evidence to support the research hypotheses.

Conclusion. The results of the data analysis indicate that the financial expertise and the tenure of the Audit Committee chairman do not help to improve the timeliness of financial reporting. The results also show that the measures of corporate governance concerning the audit committee do not display the expected performance in the companies listed on the Tehran Stock Exchange. The emergence of audit committees as well as the internal audit profession, which complements audit committees, can be a reason for this issue. Lack of knowledge and the necessary basic training, lack of clear instructions, the incomplete formation of audit committees and internal audit unit, and lack of full support of the company's senior management of the internal audit unit can be the reasons for the lack of impact. Over time, we expect more experiences and future reforms of audit committees to become more efficient and effective and to play a prominent role in improving corporate governance indicators.

Keywords: *Audit Report Lag, Audit Committee Chairman, Financial Expertise, Empirical Expertise, Financial Reporting Timeliness.*

Citation: Nazari, H., Soukhakyan, I., Tahriri, A. (2020). Characteristics of the chairman of audit committee and timely financial reporting. *Journal of Accounting Knowledge*, 11(3), 131-165.

ویژگی‌های رئیس کمیته حسابرسی و گزارشگری مالی به موقع

هیراد نظری*

ایمان سوخکیان**

آرش تحریری***

هدف: به موقع بودن اطلاعات مالی در گزارشگری سالیانه به عنوان یک مزیت اطلاعاتی، همواره کانون توجه سرمایه‌گذاران بوده است. از سوی دیگر، خصوصیات مختلف رئیس کمیته حسابرسی می‌تواند اثربخشی افشای اطلاعات برون سازمانی را تحت الشعاع قرار داده، نقش موثری را در به موقع بودن گزارشگری مالی ایفا نماید. در همین راستا، هدف پژوهش حاضر، بررسی تأثیر تخصص مالی و تخصص تجربی رئیس کمیته حسابرسی بر به موقع بودن گزارشگری مالی است.

روش: جامعه آماری پژوهش حاضر، کلیه شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران طی بازه زمانی ۶ ساله ۱۳۹۷-۱۳۹۲ است. همچنین به منظور آزمون فرضیه‌های تحقیق، مدل با استفاده از داده‌های ترکیبی و اثرات ثابت سال - صنعت نیز کنترل شده است.

یافته‌ها: نتایج نشان می‌دهد بین تخصص مالی و تخصص تجربی رئیس کمیته حسابرسی با تأخیر در ارائه گزارش حسابرسی، رابطه معناداری وجود ندارد. افزون بر این، نتایج تکمیلی حاصل از آزمون پایداری به خوبی از نتایج مدل اصلی پژوهش حمایت می‌کند.

مجله دانش حسابداری، دوره یازدهم، ش ۳، پیاپی ۴۲، صص. ۱۶۵-۱۳۱.

* دانشجوی کارشناسی ارشد گروه حسابداری، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

** دانشجوی کارشناسی ارشد گروه حسابداری، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

*** استادیار گروه حسابداری، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

نویسنده مسئول مقاله: آرش تحریری (رایانامه: arashtahriri@ut.ac.ir).

تاریخ پذیرش: ۹۹/۲/۳۰

تاریخ دریافت: ۹۸/۹/۹

DOI: 10.22103/jak.2020.14872.3110

نتیجه‌گیری: نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل داده‌ها بیانگر آن است که تخصص مالی و سابقه تصدی بیشتر روسای کمیته حسابرسی، کمک شایانی به بهبود روند به موقع بودن گزارشگری مالی نمی‌نماید.

واژه‌های کلیدی: تأخیر در گزارش حسابرسی، تخصص مالی، تخصص تجربی، رئیس کمیته حسابرسی، گزارشگری مالی به موقع.

استناد: نظری، هیراد؛ سوخکیان، ایمان؛ تحریری، آرش. (۱۳۹۹). ویژگی‌های رئیس کمیته حسابرسی و گزارشگری مالی به موقع. *مجله دانش حسابداری*، ۱۱(۳)، ۱۶۵-۱۳۱.

مقدمه

اطلاعات، مهمترین منبع برای اخذ تصمیم است و به سبب نقش مهم آن در بازار سرمایه، همواره از آن به عنوان گرانبهارترین دارایی یاد می‌شود. حرفه حسابرسی با اطمینان بخشی به اطلاعات ارائه شده از جانب شرکت‌ها در قالب صورت‌های مالی، بستر مناسبی را برای اخذ تصمیم‌گیری آگاهانه سرمایه‌گذاران بالقوه فراهم می‌آورد. با وجود این، سرعت واکنش و اخذ تصمیم مناسب از جانب سرمایه‌گذاران در گرو دسترسی به هنگام اطلاعات است. طبق مفاهیم نظری گزارشگری مالی ایران، به موقع بودن یکی از محدودیت‌های گزارشگری مالی است که دستیابی کامل به خصوصیات کیفی گزارشگری را تحت شعاع قرار می‌دهد. اطلاعات به موقع، مجموعه‌ای از اطلاعاتی است که پیش از آنکه توان خود را برای اثرگذاری بر تصمیمات را از دست بدهد، در دسترس تصمیم‌گیرندگان قرار می‌گیرد (هیئت استانداردهای حسابداری مالی^۱، ۲۰۱۰). طبق تحقیقات انجام شده، ارائه به موقع اطلاعات حسابداری، نقش مهمی در ارزش شرکت (بیور^۲ و همکاران، ۱۹۸۰؛ اسپارتز و سو^۳، ۱۹۹۶؛ بلنکلی^۴ و همکاران، ۲۰۱۴) و کاهش عدم تقارن اطلاعات مالی، ایفا می‌کند (جاگی تسوی^۵، ۱۹۹۹؛ لی^۶ و همکاران، ۲۰۰۹). این موضوع در عصر فعلی ارتباطات از اهمیت بسزایی برخوردار شده است، زیرا فناوری، رسانه‌ها و دنیای مجازی، چالشی جدی را برای قابلیت اتکای اطلاعات فراهم ساخته است. افزون بر این تغییرات نظارتی اخیر در بسیاری از کشورها (نظیر انگلستان، آمریکا و استرالیا) نشان می‌دهد که به موقع بودن

گزارشگری مالی برای قانون گذاران و ناظران نیز در اولویت قرار دارد. با توجه به اهمیت ارائه به موقع صورت های مالی حسابرسی شده برای ارائه به سهامداران و سایر ذی نفعان در قلمرو کشورهایی چون انگلستان، آمریکا و استرالیا، الزامات لازم الاجرائی وجود دارد (بهن^۷ و همکاران، ۲۰۰۶؛ دایلی و ماجیلک^۸، ۲۰۱۳؛ اسچمید و ویلکنز^۹، ۲۰۱۳؛ سلطانا^{۱۰} و همکاران، ۲۰۱۵؛ کلاتورتی و پل^{۱۱}، ۲۰۱۶). با توجه به گستردگی مسئولیت های نظارتی هیئت مدیره و تنوع آن، طبق قوانین و مقررات نهادهای نظارتی مختلف، هیئت مدیره ملزم (و بعضاً دارای اختیار) به تشکیل کمیته های تخصصی گوناگونی می باشد (قافران و یاسمین، ۲۰۱۸). کمیته حسابرسی یکی از کمیته های اساسی شرکت است. طبق الزامات سازمان بورس اوراق بهادار تهران نیز شرکت های پذیرفته شده نزد بورس اوراق بهادار ملزم به ایجاد کمیته حسابرسی می باشند. کمیته حسابرسی، کمیته ای عملیاتی متشکل از اعضای هیئت مدیره متخصص است و مسئولیت نظارت بر افشای اطلاعات و گزارشگری مالی را بر عهده دارد (جوی و همکاران^{۱۲}، ۲۰۱۴).

تغییرات اخیر صورت گرفته در الزامات موجود، حجم کار و مسئولیت های اعضای کمیته را به طرز قابل توجهی افزایش داده است که متعاقباً تلاش زیادی را در هر زمینه از جانب آنان می طلبد (قافران و سولیون^{۱۳}، ۲۰۱۳). رئیس کمیته حسابرسی، در حمایت از توانایی این کمیته برای انجام موثر مسئولیت های آن، نقش بسزایی دارد. در تحقیقات استدلال شده است، کمیته حسابرسی به رئیسی نیاز دارد که دانش و تعهد لازم و کافی برای انجام کارهای کمیته را داشته باشد (برومیلو و کلار^{۱۴}، ۲۰۱۱). با وجود این، موضوع رئیس کمیته حسابرسی تاکنون مورد توجه و استقبال محققان قرار نگرفته است و تحقیقات کمی در این باب وجود دارد. رئیس کمیته حسابرسی به عنوان بالاترین مقام اجرایی این کمیته و هسته مرکزی روابط کمیته با هیئت مدیره، مدیر مالی، حسابرسان داخلی و مستقل محسوب می شود (اسچمید و ویلکنز^{۱۵}، ۲۰۱۳). رئیس کمیته نسبت به سایر اعضا، دارای مسئولیت های بیشتری در ارتباط با ناکامی های گزارشگری مالی است و بنابراین نقش مهمی

در نظارت بر گزارشگری مالی و تعیین کارایی کمیته حسابرسی ایفا می‌کند (برومیلو و کلار، ۲۰۱۱). طبق تحقیقات اخیر، رئیس کمیته حسابرسی نقش ناظر و هدایت‌کننده گروهی از ذی‌نفعان را ایفا می‌کند (ترلی و زامان^{۱۵}، ۲۰۰۷؛ ارنست و یانگ^{۱۶}، ۲۰۱۱). این نقش، موجب ایجاد جریان اطلاعاتی کافی از کمیته حسابرسی و برقراری رابطه باز^{۱۷} میان کمیته و مدیریت، حسابرسان داخلی و مستقل را تضمین می‌کند، دستور کار جلسات حسابرسی را تنظیم می‌نماید، واسطه مهمی بین تیم حسابرسی و مدیریت در مسائل مربوط به گزارشگری مالی ایجاد می‌کند و حسابرسی مستقل را رهبری و نظارت می‌نماید (ترلی و زامان، ۲۰۰۷؛ تانی و اسمیت^{۱۸}، ۲۰۱۴). این وظایف می‌توانند تأثیر مستقیمی بر رفتار کمیته حسابرسی و پاسخ به وظایف آن داشته باشد. از آنجایی که یکی از مسئولیت‌های اصلی کمیته حسابرسی، نظارت بر فرایند اجرای قرارداد حسابرسی^{۱۹} است، کمیته قادر است که بر فعالیت‌های حسابرس مستقل نیز از جمله زمان صرف شده برای صدور گزارش‌های مالی حسابرسی شده تأثیر بگذارد (سلطانا و همکاران، ۲۰۱۵) و با توجه به آنکه اصلی‌ترین نقش در کمیته حسابرسی را رئیس آن ایفا می‌نماید، انتظار می‌رود که رئیس کمیته حسابرسی نیز اصلی‌ترین نقش را در نظارت بر قرارداد حسابرس مستقل و زمانبندی صدور گزارش حسابرسی ایفا نماید (قافران و یاسمین، ۲۰۱۸).

اگر چه تحقیقات زیادی برخی از ویژگی‌های کمیته حسابرسی را مورد بررسی قرار داده‌اند (آبرناتی^{۲۰} و همکاران، ۲۰۱۴؛ کوهن و همکاران^{۲۱}، ۲۰۱۳؛ اوتمن و همکاران^{۲۲}، ۲۰۱۴؛ بادالاتو^{۲۳} و همکاران، ۲۰۱۴؛ بدارد^{۲۴} و همکاران، ۲۰۰۴؛ دالیوال، نیکر و ناویز^{۲۵}، ۲۰۱۰؛ میکو و کاماردین^{۲۶}، ۲۰۱۵؛ جهانیان، ۱۳۹۵؛ اسدی، ۱۳۹۴؛ حیدری موسوی نازنجی، ۱۳۹۵)، اما شواهد اندکی در ایران در ارتباط با ویژگی‌های رئیس کمیته حسابرسی و به‌موقع بودن گزارشگری مالی وجود دارد (بارانی و اشرفی، ۱۳۹۵). پژوهش حاضر متمایز از تحقیقات پیشین رابطه بین ویژگی‌های رئیس کمیته حسابرسی را از دو منظر تخصص مالی و تخصص تجربی با گزارشگری مالی به‌موقع و با بکارگیری روش

شناسی نوین با مضمون کنترل اثرات ثابت سال - صنعت مد نظر دارد که نتایج آن سهم از دانش افزایی پژوهش حاضر را به همراه خواهد داشت.

با توجه به نوظهور بودن حضور کمیته‌های حسابرسی در بازار سرمایه ایران، پژوهش حاضر، از اولین تحقیقات در این زمینه درصدد یافتن پاسخ به این پرسش است که آیا «تخصص تجربی» و «تخصص مالی» رئیس کمیته حسابرسی، به موقع بودن گزارشگری مالی را بهبود می‌بخشد؟

مبانی نظری

به موقع بودن گزارشگری مالی

گزارشگری مالی سالانه به عنوان اصلی‌ترین منبع اطلاعاتی برای استفاده کنندگان مخصوصاً سهامداران محسوب می‌شود (ماوتز^{۲۷}، ۱۹۶۸). این موضوع با وضوح بیشتری در کشورهای در حال توسعه رؤیت می‌شود؛ زیرا سایر منابع اطلاعاتی بندرت وجود داشته، تنها منبع اطلاعاتی موثق موجود، گزارش‌های مالی سالانه است (ابوبکر و ناصر^{۲۸}، ۲۰۰۰). با توجه به اهمیت گزارش‌های مالی سالانه، ارائه به موقع آن نیز از اهمیت بالایی برخوردار است. نه تنها ارائه به موقع آن برای رعایت الزامات قانونی اهمیت دارد، بلکه ارائه به موقع آن، مسئولیت شرکت محسوب می‌شود. طبق گزارش کدبری^{۲۹} (۱۹۹۷) اطلاعات، جریان حیات بازار است که فراهم کردن آن توسط شرکت‌ها، پایه اعتماد عمومی است. همچنین بیان می‌شود که دسترسی عمومی اطلاعات برای کارایی بازار حیاتی است که در صورت عدم دسترسی به آن، دستکاری بازار رخ خواهد داد. اطلاعاتی که به موقع در دسترس استفاده کنندگان قرار می‌گیرد؛ دارای ارزش بیشتری نسبت به اطلاعاتی است که با تأخیر در دسترس استفاده کنندگان قرار می‌گیرد. به موقع بودن نه تنها ارزش اطلاعات را افزایش می‌دهد؛ بلکه معاملات افراد داخلی سازمان، نشت اطلاعات و شایعات بازار را به حداقل می‌رساند (او سولیوان^{۳۰}، ۲۰۰۰). تأخیر گزارش حسابرسی غالباً به عنوان شاخص به موقع بودن گزارش مالی شناخته شده است؛ چرا که شرکت قادر به انتشار اطلاعات حساب‌ها در گزارش سالانه بدون گزارش حسابرسی نیست (جیوولی و پالمون، ۱۹۸۲). مطالعات تجربی

دایر و مک هاگ^{۳۱} (۱۹۷۵) در این زمینه صورت پذیرفت و مبین آن است که اندازه شرکت و تاریخ پایان سال مالی شرکت نیز بر به موقع بودن گزارش مالی اثرگذار است. همچنین، در مطالعه دیگری جیوولی و پالمون^{۳۲} (۱۹۸۲) به این نتیجه رسیدند که تأخیر حسابرسی نیز تعیین کننده تأخیر در انتشار گزارش مالی است. اسدی و همکاران (۱۳۹۱) یافتند هر چه اندازه شرکت بزرگتر و میزان سودآوری آن بیشتر باشد، گزارشگری مالی آن به موقع تر خواهد بود. لین (۲۰۱۹) در مطالعه‌ای به بررسی تأثیر جنسیت معاونت مالی و اقتصادی بر گردش حسابرسان، حق الزحمه حسابرسان و به موقع بودن گزارشگری مالی پرداخت. نتایج بیانگر آن است که اگر مسئول مالی شرکت زن باشد، گزارشگری مالی با تأخیر بیشتری منتشر می‌شود. از این رو، جنسیت معاونت مالی و اقتصادی نیز یکی از عوامل اثرگذار بر به موقع بودن گزارشگری مالی است. دونگ و رابینسون (۲۰۱۸) در مطالعه‌ای رابطه میان نزدیکی جغرافیایی حسابرس و صاحب کار و تأخیر گزارش حسابرسی بررسی نمودند. نتایج بیانگر آن است مادامی که حسابرس و صاحب کار از نقطه نظر جغرافیایی به یکدیگر نزدیک باشند، گزارش حسابرسی دارای تأخیر کمتری بوده و گزارش مالی به موقع صورت می‌پذیرد. آلزما دی (۲۰۱۸) در مطالعه به بررسی تأثیر ویژگی‌های هیئت مدیره و نوع مالکیت بر به موقع بودن گزارشگری مالی پرداخت. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که دوگانگی مدیر عامل، نسبت اعضای زن هیئت مدیره، رابطه مثبت و معناداری با به موقع بودن گزارشگری مالی دارد. اندازه شرکت و عمر شرکت نیز رابطه منفی معنادار با به موقع بودن گزارشگری مالی دارد. اما، اندازه هیئت مدیره رابطه معناداری با به موقع بودن گزارشگری مالی ندارد. نتایج تحقیق آبرناتی و همکاران (۲۰۱۸) حاکی از آن است که مدیران توانمند تأخیرات کمتری در اعلان سود و همچنین گزارش حسابرسی دارند و در مجموع، توانایی مدیریت تأثیر مثبتی بر به هنگام بودن گزارشگری مالی دارد.

کمیته حسابرسی

کمیته‌های حسابرسی، از هنگام شکل یافتن خود در اوایل دهه ۱۹۴۰ تاکنون، نقش مهمی در راهبری شرکت‌های سهامی داشته‌اند و اهمیت کمک‌هایی که کرده‌اند، در سال‌های

اخیر مشهودتر است. کمیته حسابرسی یکی از بنیادی‌ترین مفاهیمی است که به‌ویژه پس از رسوایی‌های مالی شرکت‌های بزرگ از جمله انرون، ورد کام در کانون توجه نهادهای قانونگذاری و حرفه‌ای کشورهای توسعه‌یافته و بین‌المللی قرار گرفته است. علاوه بر آن، این کمیته که از ارکان اصلی راهبری شرکتی محسوب می‌شود و به هیئت‌های مدیره در انجام وظایف مالی و امانت‌داریشان در برابر سهامداران کمک می‌کند. مطابق با آیین‌نامه نظام راهبری شرکتی بورس اوراق بهادار تهران (مصوب هیئت مدیره بورس تهران - ۱۳۸۶/۰۸/۱۱) هیئت مدیره پس از انتخاب و استقرار سه کمیته تخصصی تشکیل می‌دهد که کمیته حسابرسی از مهمترین آنها است. این کمیته مسئول اجرای نظارت بر کار حسابرسان داخلی و مستقل، پیشنهاد حسابرسان مستقل به مجمع عمومی صاحبان سهام به منظور انتصاب، تعیین حق‌الزحمه و عزل حسابرسان مستقل، بررسی دفعات حسابرسی، دریافت گزارش حسابرسی و نیز کسب اطمینان از انجام اقدامات اصلاحی به‌موقع و صحیح توسط مدیریت برای کنترل ضعف‌ها و کاستی‌ها، عدم تطابق با سیاست‌ها، قوانین و مقررات و سایر مشکلات شناسایی شده از سوی حسابرسان است. اعضای کمیته حسابرسی توسط هیئت مدیره منصوب می‌شوند. ریاست و تعداد اعضای کمیته حسابرسی در چارچوب «منشور کمیته» تعیین می‌شوند. رئیس کمیته حسابرسی با مشورت اعضای کمیته، تعداد و مدت جلسات کمیته را مطابق با شرایط ذکر شده در منشور تعیین می‌کند. وجود کمیته حسابرسی و فعالیت اثربخش آن، سبب می‌شود که ارتباطات میان هیئت مدیره، حسابرسان مستقل و حسابرسان داخلی بهبود و تسهیل یابد (سونگ و ویندرام^{۳۳}، ۲۰۰۴) و منجر به تسهیل اجرای فرآیند حسابرسی شود (لایوینگستون^{۳۴}، ۲۰۰۵). لیزیک و همکاران (۲۰۱۹) دریافتند، هنگامی که کمیته حسابرسی دارای متخصص مالی است، ضعف‌های کنترل داخلی به نحو بهتری شناسایی و گزارش می‌شود و کیفیت حسابرسی بهبود پیدا می‌کند. اصول راهبری شرکتی تاکید می‌نماید که اعضای این کمیته در بهبود فرآیند گزارشگری مالی مشارکت نمایند. چن و کمال (۲۰۱۸) مطالعه فراتحلیلی را به

صورت گسترده انجام دادند و به بررسی تأثیر تخصص مالی کمیته حسابرسی بر کیفیت سود پرداختند. نتایج مطالعه آنها مبین آن است که تخصص مالی کمیته حسابرسی کمک شایانی به بهبود کیفیت سود می‌نماید و تخصص مالی حسابداری اعضای کمیته حسابرسی نسبت به تخصص مالی غیر حسابداری، نقش پررنگ‌تری در بهبود کیفیت سود دارد. **عبدی و همکاران (۱۳۹۸)** دریافتند که بین ویژگی‌های استقلال، تخصص، اندازه و تنوع جنسیتی اعضای کمیته حسابرسی و عدم تقارن اطلاعاتی، رابطه منفی معناداری وجود دارد. این یافته‌ها در راستای نقش اثربخش کمیته‌های حسابرسی در بهبود محیط اطلاعاتی و گزارشگری مالی است. با توجه به آنکه، دو خصوصیت کیفی اساسی گزارش‌های مالی، مربوط بودن و قابل اتکا بودن است و همواره تضادی میان آن دو وجود داشته است، برقراری توازن میان آنها ضروری است. بنابراین انتظار می‌رود که کمیته حسابرسی و در رأس آن رئیس کمیته که مسئول نظارت بر فرآیند گزارشگری مالی را عهده دار است، نقش مهمی در تاکید بر این دو خصوصیت کیفی و ارائه به موقع اطلاعات ایفا نماید.

رئیس کمیته حسابرسی

طبق منشور کمیته حسابرسی سازمان بورس اوراق بهادار تهران، رئیس کمیته حسابرسی باید از عضو مستقل هیئت مدیره یا عضو غیرموظف مالی هیئت مدیره باشد. رئیس کمیته حسابرسی به همراه سایر اعضای کمیته، مسئولیت نظارت بر فرآیند گزارشگری مالی را بر عهده دارد. اما با توجه به اینکه شخصی ریاست کمیته را بر عهده دارد، در صورتی که اقدام نادرستی انجام شود احتمالاً او پاسخگو خواهد بود (**تانی و اسمیت، ۲۰۱۴**). همچنین، طبق الزامات بورس اوراق بهادار، رئیس کمیته حسابرسی ملزم به حضور در جلسات مجمع عمومی است تا به سوالات سهامداران پاسخگو باشند (**منشور کمیته حسابرسی، ۱۳۹۱**). رئیس کمیته حسابرسی اصلی‌ترین فرد در کمیته حسابرسی است که مسئولیت برقراری ارتباط با مدیریت، واحد حسابرسی داخلی و حساب‌رسان مستقل را دارد که اثربخشی کمیته حسابرسی را تعیین می‌کند (**برومیلو و کلار، ۲۰۱۱**). بنابراین انتظار می‌رود که رئیس کمیته

حسابرسی دارای بیشترین مسئولیت و اثرگذارترین فرد در زمینه به موقع بودن گزارشگری مالی باشد.

تخصص مالی رئیس کمیته حسابرسی و گزارشگری مالی به موقع

قانون گذاران و ناظران حوزه راهبری شرکتی در سراسر جهان به دلیل ماهیت پیچیده گزارشگری مالی به تخصص مالی اعضای کمیته حسابرسی، علاقه ویژه‌ای نشان داده‌اند. مطالعات بسیاری، تخصص مالی اعضای کمیته حسابرسی را در فرایند گزارشگری مالی مورد بررسی قرار داده است (آبوت^{۳۵} و همکاران، ۲۰۰۳؛ اگروال و چادها^{۳۶}، ۲۰۰۵؛ کارسلو و همکاران^{۳۷}، ۲۰۰۶؛ دالیوال و همکاران، ۲۰۱۰؛ کریشنان و ویسواناتن^{۳۸}، ۲۰۰۸) دریافتند ارتباط مستقیمی بین تخصص مالی کمیته حسابرسی و مسائل مربوط به کیفیت گزارشگری مالی وجود دارد که با یافته‌های کردلویی و یوسفی (۱۳۹۶) و نیکبخت و همکاران (۱۳۹۶) همگرایی دارد. همچنین دارابی و اجتهادی (۱۳۹۴) دریافتند که تخصص رئیس کمیته حسابرسی و کمیته حسابرسی در صنعت، رابطه مثبت و معناداری با کیفیت گزارشگری مالی دارد. اخیراً، بروینسل و کاردینالس^{۳۹} (۲۰۱۳) دریافتند که میان تخصص مالی در کمیته حسابرسی و تقاضا برای خدمات اطمینان بخش حسابرسی رابطه مثبتی وجود دارد. هی و یانگ^{۴۰} (۲۰۱۴) نشان دادند که میان نسبت وجود متخصص مالی در کمیته حسابرسی و اقدامات مدیریت سود انجام شده توسط مدیران، رابطه منفی معنادار وجود دارد. اووسی و تکتاک (۲۰۱۸) به بررسی رابطه میان تخصص مالی اعضای کمیته حسابرسی و تأخیر گزارش حسابرسان مستقل پرداختند. نتایج مطالعه آنها بیانگر آن است شرکت‌هایی که کمیته حسابرسی آنها از متخصص مالی برخوردار است، حسابرسان مستقل گزارش حسابرسی خود را با تأخیر کمتری منتشر می‌نمایند. به طور مشابه لاری دشت بیاض و همکاران (۱۳۹۷) نشان دادند که تخصص مالی اعضای کمیته حسابرسی، اثر انفعالی بر تأخیر در ارائه گزارش حسابرسی دارد. در همین راستا، نتایج تحقیق صالحی و همکاران (۱۳۹۵) نشان داد که بین تخصص مالی و تأخیر گزارش حسابرسی، رابطه منفی

معناداری وجود دارد. اسپچمید و ویلکینز (۲۰۱۳) و سلطانا و همکاران (۲۰۱۵) یافتند که چگونه با بهره‌گیری بیشتر شرکت‌ها از تخصص مالی و حسابداری در کمیته حسابرسی، به‌موقع بودن گزارشگری مالی را بهبود می‌بخشند. با توجه به ادبیات تحقیق و اهمیت جایگاه رئیس کمیته حسابرسی به‌عنوان هسته مرکزی کارایی کمیته حسابرسی، تحقیقات نشان می‌دهد که رئیس کمیته حسابرسی باید از دانش مالی برخوردار باشد. نتایج تحقیق اسپچمید و ویلکینز (۲۰۱۳) حاکی از آن است که روسای کمیته حسابرسی با تخصص مالی و حسابداری، اطلاعات را به‌موقع افشا می‌کنند. همان‌طور که مشخص است، محوریت مطالعات تجربی انجام شده در گذشته، تخصص مالی اعضای کمیته حسابرسی به‌عنوان یک واحد یکپارچه بوده و توجهی به تخصص مالی اعضای کمیته حسابرسی به‌صورت مجزا (مانند رئیس کمیته حسابرسی) نشده است. تحقیق و مبانی نظری پژوهش بیان می‌دارد که رئیس کمیته حسابرسی نسبت به سایر اعضای کمیته دارای نقش پررنگ‌تری در ایفای مسئولیت‌های کمیته حسابرسی می‌باشد، و از این‌رو در کمک به کاهش و محدود ساختن تأخیر گزارشگری حسابرسی و در نتیجه بهبود به‌موقع بودن گزارشگری مالی نیز فعال‌تر باشند.

فرضیه اول: تخصص مالی رئیس کمیته حسابرسی با به‌موقع بودن گزارشگری مالی، رابطه مثبت و معناداری دارد.

تخصص تجربی رئیس کمیته حسابرسی و گزارشگری مالی به‌موقع

محققان قبلی در مورد تأثیر تخصص تجربی اعضای کمیته حسابرسی بر توانایی آنها برای انجام وظایف به‌صورت موثر و شایسته، نظرهای خود را ارائه کرده‌اند. دیدگاه موجود در مطالعات پیشین این است که فعالیت طولانی مدت و خدمت‌رسانی بیشتر هیئت مدیره، کسب دانش تخصصی مرتبط با شرکت را برای اعضای هیئت مدیره امکان‌پذیر می‌سازد و آنان قادر خواهند بود که در کمیته‌های ایجاد شده، به اقدامات و مسائل پیچیده‌تری بپردازند. در نتیجه، بهبود کارایی در مصونیت از منافع سهامداران رقم خواهد خورد. بسلی^{۴۱} (۱۹۹۶) یافت که شرکت‌های با میانگین دوره تصدی طولانی اعضای هیئت مدیره

غیرموظف و مستقل، احتمالاً دارای تقلب کمتری در گزارشگری مالی هستند. چان و همکاران (۲۰۱۳) معتقدند که اعضای با تجربه در کمیته حسابرسی، تخصص، شهرت و تعهد بیشتری دارند و تمایل به نقش نظارتی بهتری نیز دارند. همچنین بدارد و همکاران (۲۰۰۴) دریافتند شرکت‌هایی که اعضای کمیته حسابرسی آنها، دوره تصدی طولانی‌تری در هیئت مدیره دارا باشند، با مدیریت سود کمتری همراه هستند که با نتایج یانگ و کریشنان (۲۰۰۵) مطابقت دارد. آبرناتی و همکاران (۲۰۱۴) نشان دادند که اعضای کمیته حسابرسی با دوره تصدی طولانی‌تر بر تأخیر گزارشگری حسابرسی، تأثیر منفی قابل توجهی دارند که با یافته‌های سولتانا و همکاران (۲۰۱۴) و صالحی و همکاران (۱۳۹۵) همخوانی دارد. کامیابی و بوژمهرانی (۱۳۹۵) نشان دادند بین دو ویژگی کمیته حسابرسی، یعنی تجربه و مدت تصدی اعضای کمیته حسابرسی با کیفیت افشای شرکت‌ها رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. مضافاً نتایج نشان می‌دهد که نسبت اعضای غیرموظف هیئت مدیره، رابطه مثبت تجربه اعضای کمیته حسابرسی و کیفیت افشای شرکت‌ها را تشدید می‌کند. به عبارت دیگر، وجود اعضای غیرموظف بیشتر در ترکیب هیئت مدیره همزمان با وجود اعضای با تجربه در کمیته حسابرسی باعث بهبود کیفیت افشای شرکت‌ها خواهد شد. سان و لیو^{۴۲} (۲۰۱۴) دریافتند که دوره تصدی اعضای کمیته حسابرسی با ریسک بانکی، رابطه منفی دارد که به صورت ریسک کل یا ریسک منحصر به فرد اندازه‌گیری می‌شود. آنها همچنین یافتند که عملکرد شرکت با دوره تصدی اعضای هیئت مدیره رابطه مثبت دارد و با این تصور مطابقت دارد که اثربخشی کمیته حسابرسی، ممکن است اثربخشی مدیریت ریسک را بهبود دهد. برخلاف مطالعات متعدد درباره مزایای دوره تصدی طولانی مدت اعضای هیئت مدیره (و کمیته حسابرسی)، مطالعات کمتری وجود دارند که در مورد معایب دوره تصدی طولانی‌تر بحث کرده باشند. به عنوان نمونه، وافیس^{۴۳} (۲۰۰۳) استدلال کرد که دوره تصدی طولانی‌تر اعضای هیئت مدیره ممکن است استقلال اعضای کمیته حسابرسی (هیئت مدیره) را به دلیل نزدیک شدن روابط اعضای هیئت مدیره و مدیران

اجرائی و در نتیجه رفتار دوستانه آن‌ها با مدیران اجرایی به خطر بیندازد. **چن^{۴۴} و همکاران (۲۰۱۳)** در مطالعه جدید دیگری، رابطه منفی بین نسبت دوره خدمت رسانی اعضای کمیته حسابرسی در هیئت مدیره و حق الزحمه حسابرسی نیز بررسی کردند. با این وجود، نتایج غالب بدین صورت است که دوره تصدی اعضای هیئت مدیره و متعاقباً اعضای کمیته حسابرسی، منجر به بهبود کیفیت گزارشگری مالی (که یکی از شاخص‌های آن، به‌موقع بودن است) می‌شود. از آنجایی که نقش رئیس کمیته حسابرسی در کمیته اساسی‌تر است، انتظار می‌رود که دوره تصدی رئیس کمیته حسابرسی نیز تأثیر مثبتی بر تأخیر گزارش حسابرسی داشته باشد.

فرضیه دوم: تخصص تجربی رئیس کمیته حسابرسی با به‌موقع بودن گزارشگری مالی، رابطه مثبت و معناداری دارد.

پیشینه پژوهش

خماخم و فونتاین (۲۰۱۹) به بررسی خصوصیت‌های رئیس کمیته حسابرسی و نقش آنها از طریق مصاحبه با رؤسای کمیته حسابرسی پرداختند. نتایج مطالعه آنها بیانگر آن است که اگر روسای کمیته قادر به مدیریت روابط چندجانبه باشند و همچنین از مهارت مدیریتی نیز برخوردار باشند، موفقیت قابل توجهی را کسب خواهند کرد و این دو ویژگی از تخصص مالی نیز فراتر می‌رود.

قافران و یاسمین (۲۰۱۸) رابطه تخصص مالی، تجربی و نظارتی رئیس کمیته حسابرسی با تأخیر گزارش حسابرسی را بررسی نمودند. نتایج حاکی از آن است که تخصص تجربی و نظارتی رئیس کمیته حسابرسی رابطه منفی معناداری با تأخیر گزارش حسابرسی دارد. به عبارت دیگر، هر چه رئیس کمیته حسابرسی از تخصص تجربی و نظارتی بالاتری برخوردار باشد، به بهبود روند گزارشگری مالی به‌موقع کمک شایانی می‌نماید. همچنین رابطه معناداری بین تخصص مالی و به‌موقع بودن گزارشگری مالی مشاهده نشده است.

آبرناتی و همکاران (۲۰۱۴) به بررسی رابطه میان تخصص مالی اعضای کمیته حسابرسی و به موقع بودن گزارشگری مالی در میان شرکت‌های آمریکایی پرداختند. نتایج آنها حاکی از آن است که حضور عضو متخصص مالی در کمیته حسابرسی منجر به بهبود به موقع بودن گزارشگری مالی می‌شود. نتایج حاصل از آزمون‌های اضافی آنها نیز مبین آن است که در صورت حضور فرد عضو جامعه حسابداران رسمی آمریکا در کمیته، این رابطه برقرار است، اما در صورتی که تخصص مالی به واسطه حضور مسئول مالی شرکت تامین شود، رابطه معنادار میان تخصص مالی اعضای کمیته حسابرسی و به موقع بودن گزارشگری مالی برقرار نمی‌شود.

رچماه ایکا و موهده قزعلی (۲۰۱۲) به بررسی رابطه میان اثربخشی کمیته حسابرسی و به موقع بودن گزارشگری مالی در میان شرکت‌های اندونزی پرداختند. نتایج پژوهش آنها بیانگر آن است که به موقع بودن گزارشگری مالی، رابطه معناداری با اثربخشی کمیته حسابرسی دارد. به طوری که کمیته حسابرسی اثربخش، موجبات گزارشگری مالی به موقع را فراهم می‌آورند.

سیتی و همکاران (۲۰۱۱) به بررسی ارتباط بین اثربخشی کمیته حسابرسی و به موقع بودن گزارش حسابرسی پرداختند. نتایج آنها مبین این مطلب بود که اثربخشی کمیته حسابرسی با به موقع بودن گزارش حسابرسی، رابطه مثبتی دارد و به کاهش زمان ارائه گزارش حسابرسی ختم می‌شود.

پراویت و همکاران (۲۰۰۹) در مطالعه‌ای به بررسی رابطه میان کمیته حسابرسی و ویژگی‌های آن و کیفیت گزارشگری مالی پرداختند. در این مطالعه از مواردی مانند تجربه، گواهینامه‌های حرفه‌ای، آموزش و اندازه کمیته حسابرسی بر ارزیابی کیفیت کمیته حسابرسی استفاده کردند. نتایج آنها مبین آن است که کیفیت کار کمیته حسابرسی و اعضای آن بر کیفیت گزارشگری مالی شرکت‌ها موثر است و تأثیر مثبتی دارد.

ژانگ و همکاران (۲۰۰۷) در تحقیقی به بررسی رابطه میان کیفیت کمیته حسابرسی و ضعف کنترل‌های داخلی پرداختند. نتایج تحقیق آنها نشان می‌دهد که بین کیفیت کمیته حسابرسی از نظر تخصص مالی، تعداد اعضای حاضر در کمیته، تجربه و استقلال اعضای کمیته و ضعف کنترل‌های داخلی رابطه معکوسی وجود دارد. از این رو، کیفیت کمیته حسابرسی تأثیر معناداری بر کاهش ضعف کنترل‌های داخلی دارد.

لاری دشت بیاض و همکاران (۱۳۹۷) یافتند که اندازه و سابقه تشکیل کمیته حسابرسی و وجود اعضای دارای تخصص مالی در کمیته حسابرسی اثر انفعالی بر تأخیر در ارائه گزارش حسابرسی دارد، اما استقلال و تجربه کمیته حسابرسی موجب افزایش تأخیر در گزارش حسابرسی می‌گردد. کردلویی و یوسفی (۱۳۹۶) به بررسی رابطه بین ویژگی‌های کمیته حسابرسی و کیفیت صورت‌های مالی پرداختند. نتایج مبین این بود که ویژگی‌های کمیته حسابرسی، کیفیت صورت‌های مالی را افزایش می‌دهد. کاشانی پور و همکاران (۱۳۹۶) نشان دادند که هیچ یک از مکانیزم‌های راهبری شرکتی بر تأخیر گزارشگری مالی تأثیری ندارد.

بذر افشان (۱۳۹۵) ضمن تبیین وضعیت کمیته‌های حسابرسی از منظر رعایت قوانین و ترکیب، نشان داد کیفیت کمیته حسابرسی موجب کاهش نابرابری اطلاعات می‌شود، اما در مجموع، تأثیر معناداری بر کیفیت گزارشگری مالی ندارد. زارعی و قاسمی (۱۳۹۵) یافتند که هیچ یک از ویژگی‌های کمیته حسابرسی (استقلال، تخصص اعضا، سابقه مدیریت اعضا و تعداد اعضا) رابطه معناداری با کیفیت گزارشگری مالی ندارد.

جامعی و رستمیان (۱۳۹۵) در تحقیقی به بررسی تأثیر وجود تخصص مالی اعضای کمیته حسابرسی بر ویژگی‌های پیش‌بینی سود پرداختند. نتایج تحقیق نشان داد که وجود تخصص مالی در کمیته حسابرسی با پراکندگی پیش‌بینی‌های سود ارتباطی منفی دارد.

روش شناسی پژوهش

جامعه آماری این تحقیق کلیه شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران می‌باشد. سال آغازین نمونه آماری متناسب با الزام زمانی اجرایی دستورالعمل کنترل‌های داخلی و همچنین مفاد ماده ۱۰ دستورالعمل فوق مبنی بر لزوم تشکیل کمیته حسابرسی زیر نظر هیئت مدیره دلالت دارد. در همین راستا، نمونه آماری پژوهش حاضر مشتمل بر کلیه شرکت‌هایی که از ابتدای سال ۱۳۹۲ تا ۱۳۹۷ در بورس تهران فعال بوده‌اند و حائز شرایط ذیل باشند در نظر گرفته شده‌اند.

الف) به منظور افزایش هم‌سنجی و همسان‌سازی شرایط انتخابی شرکت‌ها، پایان سال مالی شرکت‌ها ۲۹ اسفند ماه است.

ب) به دلیل متفاوت بودن ماهیت اقتصادی برخی شرکت‌ها (نظیر شرکت سرمایه‌گذاری، واسطه‌گری مالی، هلدینگ، بانک و لیزینگ) از سایر شرکت‌ها، این شرکت‌ها از نمونه حذف شده‌اند.

ج) مطابق با تحقیق فرانسویس و همکاران (۲۰۰۵) برای کنترل اثرات سال و صنایع، حداقل شرکت‌های حاضر در هر صنعت، ۷ شرکت باشد (افلاطونی، ۱۳۹۷).

در نهایت پس از اعمال شروط فوق، تعداد ۱۲۷ شرکت (معادل ۷۶۲ شرکت-سال) در قالب ۹ صنعت به عنوان نمونه آماری انتخاب شده‌اند که جدول ۱ اطلاعات تفصیلی در این ارتباط را ارائه می‌دهد.

جدول ۱. توزیع شرکت‌های مورد مطالعه

صنعت	تعداد	درصد
خودرو و ساخت قطعات	۲۶	۲۰٪
مواد و محصولات دارویی	۲۱	۱۷٪
فلزات اساسی	۱۶	۱۳٪
سیمان، آهن و گچ	۱۵	۱۲٪
محصولات غذایی و آشامیدنی به جزء قند و شکر	۱۳	۱۰٪
محصولات شیمیایی	۱۲	۹٪
ماشین‌آلات و تجهیزات	۹	۷٪

صنعت	تعداد	درصد
سایر محصولات کانی غیر فلزی	۸	۶٪
کاشی و سرامیک	۷	۶٪
جمع	۱۲۷	۱۰۰٪

در پژوهش حاضر، به منظور تدوین مبانی و مفاهیم نظری از روش آرشویی استفاده شده است. اطلاعات مربوط به متغیرهای تحقیق از صورت‌های مالی و یادداشت‌های توضیحی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار جمع‌آوری و از طریق نرم‌افزار Excel اصلاح و طبقه‌بندی و در نهایت تجزیه و تحلیل نهایی با نرم‌افزار EViews 10 صورت پذیرفته است.

روش تحقیق پژوهش حاضر برگرفته از آخرین متدهای مجلات بین‌المللی بر این استدلال استوار است که در بسیاری از پژوهش‌های حسابداری، سال‌ها و صنایع اثر خاص خود را بر روابط بین متغیرهای تحقیق می‌گذارند و قابلیت اتکای نتایج را تا حد قابل توجهی دستخوش تغییر می‌کنند؛ در این تحقیق به تعداد صنایع (Ind) و سال‌های (Year) نمونه آماری، متغیر مجازی (۰ یا ۱) به مدل رگرسیونی افزوده شده است تا اثرات خاص هر صنعت و هر سال به نحو مطلوبی کنترل و برازش مدل به درستی صورت پذیرد (هی و همکاران، ۲۰۱۷). زمانی که اثرات سال‌ها و صنایع در مدل کنترل می‌شود؛ دیگر نیازی به کاربرد رویکرد آزمون‌های انتخاب مناسب برآورد مدل و همچنین بررسی مفروضات کلاسیک رگرسیون نیست. لیکن؛ عدم ایجاد همخطی بین متغیرهای مدل تحت این رویکرد بسیار حائز اهمیت است؛ به طوری که برای اجتناب از همخطی کامل، از اولین متغیر مجازی سال و صنعت در مدل‌های آزمون فرضیه‌ها چشم‌پوشی شده است و افزون بر این، از خطای استاندارد نیرومند^{۴۵} برای رفع ناهمسانی واریانس و خودهمبستگی سریالی استفاده شده است (افلاطونی، ۱۳۹۷؛ ۳۴۲).

الگو، متغیرها و نحوه اندازه گیری آن

به منظور ارزیابی بیشتر فرضیه‌های پژوهش مطرح شده در این مطالعه و کنترل سایر عوامل اثر گذار و بهبود نتایج نسبت به تجزیه و تحلیل همبستگی، از رویکرد رگرسیون (مدل فراگیر OLS) استفاده می‌شود. مدل اصلی به کار گرفته شده در پژوهش به شرح زیر است (قافران و یاسمین^{۴۶}، ۲۰۱۸):

$$ARL_{i,t} = FinancialExpertise_{i,t} + Empirical Expertise_{i,t} + Control variables_{i,t} + \sum y_j IND + \sum \theta_k Year + \varepsilon_{i,t}$$

متغیر وابسته؛ تأخیر گزارش حسابرسی (Audit report Lag). در این پژوهش مانند تحقیقات (محمد رضایی و همکاران، ۱۳۹۷؛ قافران و یاسمین، ۲۰۱۸؛ آبرناتی و همکاران، ۲۰۱۴) از تأخیر در گزارش حسابرسی به عنوان یکی از معیارهای معکوس گزارشگری مالی به موقع در نظر گرفته می‌شود که با تعداد روزهای بین پایان سال مالی شرکت و تاریخ گزارش حسابرسی اندازه گیری می‌شود.

متغیرهای مستقل؛ تخصص رئیس کمیته حسابرسی از دو جنبه الف) تخصص مالی و ب) تخصص تجربی بررسی می‌شود.

الف) تخصص مالی رئیس کمیته حسابرسی (Financial Expertise). اگر رئیس کمیته حسابرسی دارای مدرک دانشگاهی یا مدرک حرفه‌ای داخلی یا معتبر بین المللی در امور مالی (حسابداری، حسابرسی، مدیریت مالی، اقتصاد، سایر رشته‌های مدیریت با گرایش مالی یا اقتصادی) همراه با توانایی تجزیه و تحلیل صورت‌ها و گزارش‌های مالی و کنترل‌های داخلی حاکم بر گزارشگری مالی باشد، مقدار متغیر ۱ و در غیر این صورت ۰ است (منشور کمیته حسابرسی، ۱۳۹۱).

ب) تخصص تجربی رئیس کمیته حسابرسی (Empirical Expertise). در ایران با توجه به نوظهور بودن حضور کمیته حسابرسی، نحوه اندازه گیری متغیر فوق بدین شکل خواهد بود که اگر رئیس کمیته از زمان انتصاب به عنوان رئیس کمیته، حداقل ۳ سال یا بیشتر به طور متوالی در سمت خود ابقا شود، از تخصص تجربی لازم برخوردار است. به عبارت

دیگر، شرکت‌هایی که روسای کمیته حسابرسی آنان دارای سابقه تصدی به مدت ۳ سال یا بیشتر باشند، عدد ۱ و در غیر این صورت، عدد ۰ اختصاص داده شده است (قافران و یاسمین، ۲۰۱۸).

متغیرهای کنترلی. مطابق با تحقیقات پیشین (قافران و یاسمین، ۲۰۱۸؛ آبوت و همکاران، ۲۰۰۳؛ زامان، هودایب و هینفا^{۴۷}، ۲۰۱۱؛ وارفیلد و ویلد^{۴۸}، ۱۹۹۵؛ گارسیا و سانچز^{۴۹}، ۲۰۰۹) متغیرهایی که می‌تواند بر به موقع بودن گزارشگری مالی تأثیر داشته باشند، به عنوان متغیرهای کنترلی در نظر گرفته شده‌اند:

الف) استقلال اعضای هیئت مدیره. به منظور عملیاتی کردن مفهوم استقلال هیئت مدیره، از درصد اعضای غیرموظف و مستقل شاغل در هیئت مدیره استفاده شده است، زیرا از دیدگاه نظریه نمایندگی، توانایی هیئت مدیره در اعمال سازوکار نظارتی، به استقلال آن وابسته است (بسلی، ۱۹۹۶؛ او سالیوان، ۲۰۰۰)؛ ب) مالکیت اعضای موظف هیئت مدیره. همچنین درصد مالکیت اعضای هیئت مدیره موظف به عنوان متغیر کنترلی لحاظ شده است، زیرا تحقیقات پیشین نشان دادند که مالکیت این افراد، رفتار فرصت طلبانه آنها را محدود می‌کند. علاوه بر متغیرهای مربوط به هیئت مدیره و کمیته حسابرسی، همراستا با تحقیقات پیشین، تعداد متغیرهای کنترلی مختص شرکت نیز در نظر گرفته شده است که انتظار می‌رود، تأخیر گزارش حسابرسی را تحت تأثیر قرار دهند. این متغیرها عبارتند از ج) کیفیت حسابرسی؛ د) اندازه شرکت؛ ه) عملکرد مالی شرکت؛ و) اهرم مالی (دایر و مک‌هاگ، ۱۹۷۵؛ جاگی و تسوی، ۱۹۹۹؛ لونیز^{۵۰} و همکاران، ۲۰۰۵؛ سلطانا و همکاران، ۲۰۱۵). به منظور اندازه‌گیری کیفیت حسابرسی، شرکت‌های حسابرسی شده توسط مؤسسات حسابرسی رتبه «الف» و سازمان حسابرسی، عدد ۱ و در غیر این صورت، عدد ۰ اختصاص داده شده است. همچنین، اندازه شرکت به صورت لگاریتم طبیعی ارزش بازار دارایی‌های شرکت اندازه‌گیری شده است. به منظور عملیاتی کردن عملکرد مالی

شرکت نیز از شاخص نرخ بازده دارایی‌ها استفاده شده است. اهرم مالی شرکت نیز از نسبت بدهی‌ها بر ارزش دفتری دارایی‌ها بهره گرفته شده است.

AUDIT_REPORT یک متغیر شاخص است که اگر شرکت گزارش حسابرسی «مقبول» دریافت کند، برابر با یک و در غیر این صورت صفر است. شرکت‌هایی فاقد گزارش حسابرسی مقبول هستند احتمالاً در گزارشگری مالی خود مسائل بیشتری را تجربه می‌کنند و از این رو تأخیر بیشتری را در ارائه گزارش حسابرسی دارند (قافران و یاسمین، ۲۰۱۸).

یافته‌های پژوهش

آمار توصیفی

آمار توصیفی متغیرهای پژوهش در جدول ۲ درج شده است که بیانگر پارامترهای توصیفی برای هر متغیر به صورت مجزا است. این پارامترها شامل اطلاعات مربوط به شاخص‌های مرکزی نظیر بیشینه، کمینه، میانگین و میانه و همچنین اطلاعات مربوط به شاخص‌های پراکندگی نظیر انحراف معیار، کشیدگی و چولگی است.

جدول ۲. آمار توصیفی متغیرهای پیوسته پژوهش

نماد متغیر	نام متغیر	حداکثر	حداقل	میانگین	میانه	بیشینه	کمینه
ARL	تأخیر در گزارش حسابرسی	۷۵/۵۶	۷۵	۱۵۱	۱۸	۲۶/۳۸	-۰/۰۰۱
EAL	تأخیر در اعلان سود	۸۱/۳۶	۸۳	۱۵۲	۱۹	۲۶/۹۵	-۰/۰۶۶
Independence	استقلال اعضای هیئت مدیره	۰/۶۵۹	۰/۶۰	۱	۰	۰/۱۹۱	-۰/۴۵۴
Leverage	اهرم مالی	۰/۵۴۰	۰/۵۳۸	۲/۳۱۵	۰	۰/۲۶۳	۰/۷۵۴
Ownership	مالکیت اعضای هیئت مدیره	۶۳/۲۹	۶۸/۲۴	۹۹/۰۵	۰	۲۳/۸۸	-۰/۸۲۰
ROA	نرخ بازده دارایی‌ها	۰/۰۹۴	۰/۰۸۰	۰/۶۲۷	-۱/۰۶۳	۰/۱۴۷	-۰/۷۹۳
Size	اندازه شرکت	۱۴/۲۹	۱۴/۰۹	۱۹/۳۷	۱۰/۵۳	۱/۴۵	۰/۹۳۶

جدول ۳. آمار توصیفی متغیرهای گسسته پژوهش

فرآوانی صفر	فرآوانی ۱	نام متغیر	نماد متغیر
۰/۵۱	۰/۴۹	نوع گزارش حسابرسی	Audit Report
۰/۲۵	۰/۷۵	اندازه مؤسسه حسابرسی	Auditor Size
۰/۷۴	۰/۲۶	تخصص تجربی	Empirical Expertise
۰/۵۷	۰/۴۳	تخصص مالی	Financial Expertise

نتایج حاصل از جدول ۲ نشان می‌دهد، به‌موقع‌ترین و با تأخیرترین گزارش حسابرسی به ترتیب ۱۸ و ۱۵۱ روز با میانگین ۷۶ روز است. این بدین معنی است که شرکت‌ها به‌طور میانگین ۷۶ روز دیرتر از پایان سال مالی منتهی به ۲۹ اسفند ماه (یعنی در تاریخی نزدیک به ۱۴ خرداد)، گزارش حسابرسی را منتشر می‌نمایند. همچنین به‌صورت میانگین ۶۶٪ از اعضای هیئت مدیره شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران نیز افراد مستقل و غیرموظف هستند. میانگین نرخ بازده دارایی‌ها نیز بیانگر آن است که به‌صورت میانگین به ازای هر ۱۰ ریال منابع مالی در اختیار شرکت، ۱ ریال بازده حاصل می‌شود. همچنین نتایج به دست آمده از متغیر اهرم مالی نشان می‌دهد که به‌طور میانگین ۵۴ درصد از ساختار دارایی‌های شرکت‌ها بواسطه بدهی، تامین مالی شده است. فرآوانی نسبی متغیرهای «تخصص تجربی» و «تخصص مالی» رئیس کمیته حسابرسی شرکت‌های ایرانی بیانگر آن است که سهم بیشتری از روسای کمیته حسابرسی شرکت‌های مورد بررسی، دارای ذهنیت خوبی در زمینه حوزه مالی و حسابداری نداشته و همچنین اکثریت روسای کمیته حسابرسی کمتر از ۳ سال در سمت ریاست کمیته حسابرسی شرکت ایفای نقش کرده‌اند. همچنین نتایج جدول ۳ نشان می‌دهد که ۷۵ درصد از شرکت‌های مورد بررسی توسط سازمان حسابرسی و موسسات حسابرسی رتبه «الف» مورد رسیدگی قرار می‌گیرند. افزون بر این، تقریباً نیمی از گزارش‌های حسابرسی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، مقبول بوده و نیم دیگر، گزارش حسابرسی تعدیل شده (مشروط، مردود و عدم اظهارنظر) است.

تجزیه و تحلیل آزمون فرضیه اول

جدول ۴ نتایج آزمون فرضیه اول را نشان می‌دهد. مدل (۱) رابطه بین تخصص تجربی و مالی رئیس کمیته حسابرسی را آزمون می‌نماید.

جدول ۴. نتایج حاصل از آزمون فرضیه اول

تأخیر در گزارش حسابرسی ARL					متغیرهای توضیحی
VIF	سطح معناداری	آماره t	انحراف معیار	ضریب	
-	۰/۰۰۰۰	۱۲/۴۱	۴/۴۸	۵۵/۶۵	عرض از مبدا
۱/۲۲	۰/۲۶۷۰	۱/۱۱	۰/۶۳۱	۰/۷۰۱	Empirical Expertise
۲/۶۵	۰/۲۴۷۱	-۱/۱۵	۱/۲۸	-۱/۴۸	Leverage
۱/۱۷	**۰/۰۱۷۱	-۲/۳۹	۰/۸۰۶	-۱/۹۲	Auditor Size
۱/۲۰	***۰/۰۰۰۰	-۶/۶۶	۲/۳۲	-۱۵/۵۱	Independence
۱/۲۹	***۰/۰۰۰۰	-۱۱/۳۱	۰/۸۳۲	-۹/۴۲	Audit Report
۱/۳۴	***۰/۰۰۰۰	۲۹/۴۶	۰/۱۴۷	۴/۳۳	SIZE
۲/۰۹	***۰/۰۰۰۰	-۶/۷۲	۲/۴۸	-۱۶/۶۹	ROA
۱/۲۸	***۰/۰۰۰۰	-۲۴/۷۵	۰/۰۱۳	-۰/۳۲۲	Ownership
*** در سطح اطمینان ۹۹٪، ** در سطح اطمینان ۹۵٪ و ° در سطح اطمینان ۹۰٪					
۲۳۲/۷۹ (۰/۰۰۰۰)			آماره F (Prob)		
INCLUDED			CONTROL VARIABLES		
Yes			INDUSTRY F.E.'s		
Yes			YEAR F.E.'s		
۷۶۲			N		
/۸۶			Adj. R-squared		

همان طور که از جدول ۴ ملاحظه می‌شود، مقدار P-Value مربوط به آماره F، برابر ۰/۰۰۰۰ بوده و مبنای این مطلب است که مدل در سطح اطمینان ۹۹ درصد معنادار و از کفایت لازم برخوردار است. همچنین مقدار ضریب تعیین تعدیل شده نشان می‌دهد که تقریباً ۸۶ درصد از تغییرات تأخیر در گزارش حسابرسی توسط متغیرهای توضیحی مدل تبیین می‌شود. سطح معناداری (۰/۲۶۷۰) به دست آمده برای متغیر تخصص تجربی رئیس کمیته حسابرسی در برآورد ARL مبنای این مطلب است که بین تخصص تجربی رئیس کمیته حسابرسی و گزارشگری مالی به موقع رابطه معناداری وجود ندارد. همچنین بسیاری

از متغیرهای کنترل در رگرسیون دارای رابطه معناداری با به موقع بودن گزارشگری مالی هستند. نتایج نشان می‌دهد رابطه مثبت معناداری بین گزارشگری مالی به موقع با متغیر اندازه شرکت در سطح اطمینان ۹۹ درصد وجود دارد. افزون بر این رابطه منفی معناداری با متغیرهای استقلال اعضای هیئت مدیره، نوع گزارش حسابرسی، اندازه مؤسسه حسابرسی، بازده دارایی‌ها و مالکیت اعضای هیئت مدیره مشاهده گردید. اما با وجود این، رابطه معناداری بین متغیر کنترلی اهرم مالی با تأخیر در گزارش حسابرسی مشاهده نشده است.

تجزیه و تحلیل آزمون فرضیه دوم

در فرضیه دوم رابطه بین تخصص مالی رئیس کمیته حسابرسی و گزارشگری مالی به موقع آزمون می‌شود. جدول ۵ نتایج حاصل از آزمون فرضیه فوق را نشان می‌دهد.

جدول ۵. نتایج حاصل از آزمون فرضیه دوم

تأخیر در گزارش حسابرسی ARL					متغیرهای توضیحی
VIF	سطح معناداری	آماره t	انحراف معیار	ضریب	
-	۰/۰۰۰۰	۳۱/۶۹	۱/۸۵	۵۸/۶۶	عرض از مبدا
۱/۰۶	۰/۱۸۱۶	۱/۳۳	۰/۶۹۰	۰/۹۲۳	Financial Expertise
۲/۶۵	***۰/۰۰۰۰	-۰/۱۲۸	۱/۳۹	-۰/۱۷۹	Leverage
۱/۱۷	***۰/۰۰۰۰	-۵/۸۳	۰/۴۶۹	-۲/۷۳	Auditor Size
۱/۲۰	***۰/۰۰۰۰	-۷/۱۲	۱/۷۱	-۱۲/۱۹	Independence
۱/۲۹	***۰/۰۰۰۰	-۱۷/۴۸	۰/۶۰۰	-۱۰/۴۹	Audit Report
۱/۳۴	***۰/۰۰۰۰	۵۱/۸۴	۰/۰۸۳	۴/۳۵	SIZE
۲/۰۹	***۰/۰۰۰۰	-۸/۱۳	۲/۴۰	-۱۹/۵۶	ROA
۱/۲۸	***۰/۰۰۰۰	-۲۳/۵۰	۰/۰۱۳	-۰/۳۱۰	Ownership
*** در سطح اطمینان ۹۹٪، ** در سطح اطمینان ۹۵٪ و * در سطح اطمینان ۹۰٪					
۱۴۳/۵۵ (۰/۰۰۰۰)			آماره F (معناداری)		
INCLUDED			CONTROL VARIABLES		
Yes			INDUSTRY F.E.'s		
Yes			YEAR F.E.'s		
۷۶۲			N		
۷/۷۹			Adj. R-squared		

همان طور که از جدول ۵ ملاحظه می‌شود، مقدار P-Value مربوط به آماره F، کمتر از ۱ درصد بوده و حاکی از آن است که مدل در سطح اطمینان ۹۹ درصد معنادار است. همچنین از آنجایی که بزرگ‌ترین آماره آزمون وایف کوچکتر از ۱۰ و حتی ۵ است، عدم وجود هم‌خطی بین متغیرها مورد تایید قرار می‌گیرد. مقدار بالای ضریب تعیین تعدیل شده، نشان از معنادار بودن تمامی متغیرهای کنترلی تحقیق در سطح اطمینان ۹۹ درصد است. بطوریکه ۷۹ درصد از تغییرات تأخیر در گزارش حسابرسی توسط متغیرهای وارد شده در مدل توضیح داده می‌شود. افزون بر این، نتایج نشان می‌دهد که رابطه معناداری بین تخصص مالی رئیس کمیته حسابرسی و به‌موقع بودن گزارشگری مالی وجود ندارد.

آزمون پایداری^{۵۱}

در تحقیقات پیشین نظیر **آبرناتی و همکاران (۲۰۱۴)** از متغیر تأخیر در اعلان سود^{۵۲} بعنوان معیار گزارشگری مالی به‌موقع استفاده شده است. از این رو در پژوهش حاضر جهت بررسی دقیق‌تر، از تأخیر در اعلان سود بعنوان معیاری برای اندازه‌گیری گزارشگری مالی به‌موقع استفاده شده است تا فرضیه‌های پژوهش مجدداً بررسی شود. مطابق با تحقیقات **آبرناتی و همکاران (۲۰۱۴)** و **اسدی و همکاران (۱۳۹۱)** تعداد روزهای میان پایان سال مالی شرکت و تاریخ انتشار صورت سود و زیان، جهت عملیاتی کردن مفهوم تأخیر در اعلان سود به کار گرفته شده است. تأخیر در اعلان سود یک معیار سنجش بسیار مهم تلقی می‌شود، زیرا تصمیم شرکت برای انتشار سود، اعتماد داخلی مدیریت را در سیستم گزارشگری مالی شرکت نشان می‌دهد. طبق ماده ۷ بند ۱ دستورالعمل اجرایی افشای اطلاعات شرکت‌های ثبت شده نزد سازمان بورس اوراق بهادار تهران، صورت‌های مالی سالانه حسابرسی شده حداقل ۱۰ روز قبل از برگزاری مجمع عمومی عادی و حداکثر ۴ ماه پس از پایان سال مالی می‌بایست در سایت کدال منتشر شود. لیکن تمامی شرکت‌های پذیرفته شده در بازه زمانی مقرر اقدام به انتشار به‌موقع صورت‌های مالی در سامانه کدال

نمی‌کنند و انتشار صورت سود و زیان می‌تواند در بازه زمانی حداقل و حداکثر زمان مقرر جهت انتشار صورت سود صورت گیرد. مدل پژوهشی به کار گرفته شده در این بخش به شرح زیر است:

$$EAL_{i,t} = FinancialExpertise_{i,t} + Empirical Expertise_{i,t} + Control variables_{i,t} + \sum y_j IND + \sum \theta_k Year + \varepsilon_{i,t}$$

جدول ۶ نتایج مربوط به رابطه بین تخصص تجربی و مالی رئیس کمیته حسابرسی با تأخیر در اعلان سود، به عنوان شاخص گزارشگری مالی به موقع را نشان می‌دهد.

جدول ۶. ارتباط بین تخصص مالی و تجربی رئیس کمیته حسابرسی با گزارشگری مالی به موقع

تأخیر در اعلان سود (EAL)				متغیرهای توضیحی
P-Value	ضریب	P-Value	ضریب	
۰/۰۰۰۰	۵۸/۶۶	۰/۰۰۰۰	۵۹/۷۱	C
-	-	۰/۲۰۷۰	۰/۸۴۰	Empirical Expertise
۰/۱۸۱۶	۰/۹۲۳	-	-	Financial Expertise
۰/۸۹۷۵	-۰/۱۷۹	۰/۹۹۷۹	۰/۰۰۴	Leverage
*** ۰/۰۰۰۰	-۲/۷۳	*** ۰/۰۰۰۰	-۲/۵۷	Auditor Size
*** ۰/۰۰۰۰	-۱۲/۱۹	*** ۰/۰۰۰۰	-۱۲/۵۵	Independence
*** ۰/۰۰۰۰	-۱۰/۴۹	*** ۰/۰۰۰۰	-۱۰/۶۴	Audit Report
*** ۰/۰۰۰۰	۴/۳۵	*** ۰/۰۰۰۰	۴/۲۷	SIZE
*** ۰/۰۰۰۰	-۱۹/۵۶	*** ۰/۰۰۰۰	-۱۹	ROA
*** ۰/۰۰۰۰	-۰/۳۱۰	*** ۰/۰۰۰۰	-۰/۳۰۸	Ownership
*** در سطح اطمینان ۹۹٪، ** در سطح اطمینان ۹۵٪ و * در سطح اطمینان ۹۰٪				
۱۴۳/۵۵(۰/۰۰۰۰)		۱۵۷/۳۸(۰/۰۰۰۰)		آماره F (معناداری)
٪۷۹		٪۸۱		Adj. R-squared
INCLUDED				CONTROL VARIABLES
Yes				INDUSTRY F.E.'s
Yes				YEAR F.E.'s
۷۶۲				N

همان طور که از جدول ۶ ملاحظه می شود، مقدار P-Value مربوط به آماره های F، برابر ۰/۰۰۰۰ بوده و می بین این مطلب است که مدل ها در سطح اطمینان ۹۹ درصد معنادار و از کفایت لازم برخوردار می باشند. نتایج آزمون های پایداری نیز نشان می دهد که بین تخصص مالی و تجربی رئیس کمیته حسابرسی با به موقع بودن گزارشگری مالی رابطه معناداری وجود ندارد. از این رو، نتایج آزمون پایداری جهت استحکام نتایج تحقیق از یافته های اصلی پژوهش بشدت حمایت می کند.

بحث و نتیجه گیری

در این مطالعه رابطه میان تخصص مالی و تجربی رئیس کمیته حسابرسی ۱۲۷ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران طی بازه زمانی ۶ سال ۱۳۹۲-۱۳۹۷ مورد بررسی قرار گرفت. در ادبیات مربوطه طیف زیادی از پژوهش های تجربی وجود دارد که بیانگر تأثیر مثبت و معنادار تخصص مالی چه در میان اعضای هیئت مدیره و چه در میان کمیته حسابرسی هیئت مدیره بر کیفیت سود و شفافیت اطلاعات و گزارش های مالی است (آبوت، و همکاران، ۲۰۰۳؛ اگروال و چادها، ۲۰۰۵؛ کارسلو و همکاران، ۲۰۰۶؛ دالیوال و همکاران، ۲۰۱۰؛ کریشنان و ویسواناتن، ۲۰۰۸؛ لاری دشت بیاض و همکاران، ۱۳۹۷؛ کردلویی و یوسفی، ۱۳۹۶). در حقیقت محققان قبلی به نقش کمیته حسابرسی و ویژگی های آن منجمله ویژگی های فردی اعضای تشکیل دهنده کمیته حسابرسی به عنوان بخش مهمی از ساختار نظام راهبری شرکتی تاکید و توجه ویژه ای کرده اند. در این میان دستورالعمل ها و بیانیه های حاکمیت شرکتی نیز بر وجود تخصص و تجربه مالی در میان اعضای رده بالای مدیریتی شرکت تاکید و تمرکز زیادی دارند (گزارش حاکمیت شرکتی، آیین نامه راهبری شرکتی بورس اوراق بهادار تهران). پژوهش حاضر، از اولین مطالعاتی است که شواهد تجربی در ارتباط با تخصص تجربی و تخصص مالی رئیس کمیته حسابرسی و نقش آنها در تبیین به موقع بودن گزارشگری مالی ارائه می دهد. و اگر با ادبیات تحقیق، تجزیه و تحلیل های آماری، نشان می دهد که رابطه معناداری میان تخصص

تجربی و مالی رئیس کمیته حسابرسی با شاخص‌های گزارشگری مالی به موقع وجود ندارد که با یافته‌های سلتنا و همکاران (۲۰۱۵)؛ اسپمید و ویکینز (۲۰۱۳)؛ آبرناتی و همکاران (۲۰۱۴)؛ سیتی و همکاران (۲۰۱۱)؛ لاری دشت بیاض و همکاران (۱۳۹۷)؛ کردلویی و یوسفی (۱۳۹۶)؛ صالحی و همکاران (۱۳۹۵) و کامیابی و بوژمهرانی (۱۳۹۵) واگرا و با نتایج قافران و یاسمین (۲۰۱۸)؛ کاشانی پور و همکاران (۱۳۹۶)؛ بارانی و اشرفی (۱۳۹۵) و زارعی و قاسمی (۱۳۹۵) همخوانی دارد. این نتایج بیان می‌دارد که سنججه‌های اثبات شده بین المللی حاکمیت شرکتی در ارتباط با کمیته حسابرسی، کارکرد مورد انتظار را در شرایط شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران را نشان نمی‌دهند. نوپا بودن کمیته‌های حسابرسی و نیز حرفه حسابرسی داخلی که رکن مکمل کمیته‌های حسابرسی اثربخش است می‌تواند دلیلی بر این امر باشد. در این راستا، نبود آگاهی و آموزش‌های لازم زیربنایی، عدم وجود دستورالعمل‌های شفاف، تشکیل ناقص کمیته‌های حسابرسی و واحد حسابرسی داخلی و نهایتاً عدم حمایت کامل مدیریت ارشد شرکت از واحد حسابرسی داخلی را می‌توان از جمله دلایل این عدم تأثیر دانست. پیش‌بینی می‌شود که با گذشت زمان، تجربه بیشتر و اصلاحات آتی کمیته‌های حسابرسی کاراتر و اثربخش‌تر شوند و سهم و نقش بیشتری در بهبود شاخص‌های حاکمیت شرکتی داشته باشند.

پیشنهاد برای تحقیق‌های آتی

- ۱) بررسی تخصص و تجربه مدیران شرکت (شامل کمیته حسابرسی، اعضای هیئت مدیره) بر معیارهای مختلف شفافیت شرکتی شامل (کیفیت سود، سطح عدم تقارن اطلاعاتی، محتوای اطلاعاتی گزارش‌های مالی) توصیه می‌گردد.
- ۲) بررسی رویکرد شرکت‌های ایرانی نسبت به کاربرد تخصص‌های مالی در سطح مدیریت ارشد شرکت و تحلیل پیامدهای آن.

محدودیت‌های پژوهش

یکی از مهم‌ترین محدودیت‌های پژوهش پیش رو، حجم کوچک نمونه است. با توجه به تعداد شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران و محدودیت‌ها انتخاب نمونه

تعداد شرکت‌های به نسبت کمتری برای انجام تحقیق، صلاحیت لازم را داشتند که در مقایسه با تحقیقات خارجی حجم کم نمونه تحقیق قابل مشاهده است. در این میان با توجه به روش‌شناسی انتخاب شده که در اکثر مقالات پژوهشی به روز دنیای مالی و حسابداری برای کنترل اثرات سال و صنعت انجام می‌گیرد و لزوم دارا بودن حداقل ۷ شرکت در هر سال-صنعت برای به کارگیری چنین رویه‌ای، حجم نمونه در معرض محدودیت دیگری نیز قرار گرفته است که مشکل اندازه کم را تشدید می‌نماید. بنابراین تعمیم نتایج به مکان‌ها و زمان‌های دیگر نیازمند اندکی احتیاط است.

یادداشت‌ها

1. FASB
2. Beaver, Lambert and Morse
3. Schwartz and Soo
4. Blankley, Hurtt and MacGregor
5. Jaggi and Tsui
6. Lee, Mande and Son
7. Behn, Searcy and Woodroof
8. Doyle and Magilke
9. Schmidt and Wilkins
10. Sultana, Singh and Van der Za
11. Clatworthy and Peel
12. Choi, Han and Lee
13. Ghafran and O'Sullivan
14. Bromilow and Keller
15. Turley and Zaman
16. Ernst and Young
17. Open relationship
18. Tanyi and Smith
19. Audit engagement process
20. Abernathy, Beyer, Masli and Stefaniak
21. Cohen, et al
22. Othman, et al
23. Badolato, Donelson and Ege
24. Bédard, Chtourou and Courteau
25. Dhaliwal, Naiker and Navissi
26. Miko and Kamardin
27. Mautz
28. Abu-Baker and Naser
29. Cadbury
30. O'sullivan
31. Dyer and McHugh
32. Givoly and Palmon
33. Song and Windram
34. Livingston
35. Abbott, Parker, Peters and Raghunandan
36. Agrawal and Chadha
37. Carcello, et al.
38. Krishnan and Visvanathan
39. Bruynseels and Cardinaels
40. He and Yang
41. Beasley
42. Sun and Liu
43. Vafeas
44. Chan, Liu and Sun
45. White Period
46. Ghafran and Yasmin
47. Zaman, Hudaib and Haniffa
48. Warfield and Wild
49. García-Meca and Sánchez-Ballesta
50. Leventis and Weetman and Caramanis
51. Robustness test
52. Earning announcement Lag

منابع

- افلاطونی، عباس. (۱۳۹۷). اقتصادسنجی در پژوهش های مالی و حسابداری با نرم افزار Eviews. تهران، چاپ اول، انتشارات ترمه.
- منشور کمیته حسابرسی شرکت های سهامی عام نمونه. (۱۳۹۱). سازمان بورس و اوراق بهادار تهران، ۷-۱.
- اسدی، سعیده. (۱۳۹۴). بررسی رابطه بین تخصص کمیته حسابرسی، کیفیت گزارشگری مالی و دقت پیش بینی سود مدیریت. پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد اسلامی واحد شهر قدس.
- اسدی، غلامحسین؛ باغومیان، رافیک؛ کامرانی، جواد. (۱۳۹۱). بررسی رابطه بین ویژگی های شرکت و به موقع بودن گزارشگری مالی میان دوره ای. مطالعات تجربی حسابداری مالی، ۱۰(۳۳)، ۱۴۶-۱۱۹.
- بارانی، مریم؛ مجید اشرفی. (۱۳۹۵). بررسی تخصص رئیس کمیته حسابرسی با به موقع بودن گزارشگری مالی. دومین همایش ملی مباحث نوین در حسابداری، مدیریت و کارآفرینی، مینودشت، دانشگاه آزاد اسلامی واحد مینودشت.
- بذر افشان، آمنه. (۱۳۹۵). اثر گذاری کیفیت کمیته حسابرسی بر تحقق اهداف کنترل های داخلی حاکم بر گزارشگری مالی. مطالعات تجربی حسابداری مالی، ۱۳(۵۲)، ۱۹۶-۱۷۱.
- جامعی، رضا؛ رستمیان، آزاده. (۱۳۹۵). تأثیر تخصص مالی اعضای کمیته حسابرسی بر ویژگی های سود پیش بینی شده. پژوهش های حسابداری مالی و حسابرسی، ۸(۲۹)، ۱۷-۱.
- جهانیان، حسین. (۱۳۹۵). تأثیر ویژگی های کمیته حسابرسی بر کیفیت سود شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران. پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه مازندران.
- حیدری موسی نارنجی، خدیجه. (۱۳۹۵). تأثیر اثربخشی کمیته حسابرسی بر به موقع بودن گزارشگری مالی. پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه رازی.
- دارابی، رویا؛ اجتهادی، سحر. (۱۳۹۴). بررسی رابطه بین تخصص کمیته حسابرسی در صنعت و کیفیت گزارشگری مالی شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران. حسابرسی، نظریه و عمل، ۲(۳)، ۹۰-۷۳.
- زارعی، علیرضا؛ قاسمی، معصومه. (۱۳۹۵). اثر ویژگی های کمیته حسابرسی بر کیفیت گزارشگری مالی. بررسی های حسابداری، ۳(۱۲)، ۶۴-۴۳.
- صالحی، مهدی؛ اورادی، جواد؛ سالاری فورگ، زینب. (۱۳۹۵). تأثیر وجود کمیته حسابرسی و ویژگی های آن بر تأخیر گزارش حسابرسی. مجله دانش حسابداری، ۷(۲۶)، ۸۳-۵۹.
- عبدی، مصطفی؛ ثنائی محمدی، محمدحسین؛ کاظمی علوم، مهدی؛ حیدری، یونس. (۱۳۹۸). اثربخشی ویژگی های کمیته حسابرسی بر عدم تقارن اطلاعاتی: دیدگاه نظریه نمایندگی. دانش حسابرسی، ۱۹(۷۴)، ۲۳۶-۲۰۹.

کاشانی پور، محمد؛ راعی عزآبادی، محمدابراهیم؛ ارشادی، محمود (۱۳۹۶). تأثیر مکانیزم های راهبری شرکتی بر تأخیر گزارشگری مالی میان دوره ای: مطالعه مورد بورس اوراق بهادار تهران. *سیاست های مالی و اقتصادی*، ۱۷(۵)، ۱۶۹-۱۹۴.

کامیابی، یحیی؛ بوژمهرانی، احسان. (۱۳۹۵). ویژگی های کمیته حسابرسی، کیفیت افشا و نسبت اعضای غیرموظف هیئت مدیره. *پژوهش های تجربی حسابداری*، ۶(۲۲)، ۱۹۱-۲۱۷.

کردلویی، حمیدرضا؛ یوسفی، وحید. (۱۳۹۶). ویژگی های کمیته حسابرسی و کیفیت صورت های مالی. *مدیریت کسب و کار*، ۹(۳۶)، ۹۳-۱۰۹.

لاری دشت بیاض، محمود؛ قناد، مصطفی؛ فکور، حسین. (۱۳۹۷). ویژگی های کمیته حسابرسی و تأخیر در گزارش حسابرسی. *پژوهش های حسابداری مالی و حسابرسی*، ۱۰(۳۷)، ۲۴۱-۲۱۵.

محمدرضایی، فخرالدین؛ تنابی، محسن؛ علی آبادی، ابوالفضل. (۱۳۹۷). خطای حسابرسی: تأخیر در گزارش حسابرسی و نقش تعدیل گر مالکیت خانوادگی. *بررسی های حسابداری و حسابرسی*، ۲۵(۱)، ۷۰-۵۱.

نیکبخت، محمدرضا؛ رضایی، غلامرضا؛ فتوحی، مهدی. (۱۳۹۶). بررسی ارتباط بین ویژگی های کمیته حسابرسی با کیفیت گزارشگری مالی شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران. *مطالعات مدیریت و حسابداری*، ۳(۳)، ۴۴۰-۴۲۹.

References

- Abbott, L.J., Parker, S., Peters, G.F., Raghunandan, K. (2003). An empirical investigation of audit fees, nonaudit fees, and audit committees. *Contemporary Accounting Research*, 20(2), 215-234.
- Abernathy, J.L., Beyer, B., Masli, A., Stefaniak, C. (2014). The association between characteristics of audit committee accounting experts, audit committee chairs, and financial reporting timeliness. *Advances in Accounting*, 30(2), 283-297.
- Abdi, M., Sanimohamadi, M., Kazemi Olom, M., Heydari, Y. (2019). The effectiveness of audit committee characteristics on information asymmetry: a representative theory perspective. *Auditing Knowledge*, 19(74), 209-236 [In Persian].
- Abernathy, J.L., Kubick, T.R., Masli, A. (2018). Evidence on the relation between managerial ability and financial reporting timeliness, wileyonlinelibrary.com/journal/ijau. (22), 185-196.
- Abu-Baker, N., Naser, K. (2000). Empirical evidence on corporate social disclosure (CSD) practices in Jordan. *International Journal of Commerce and Management*, 10(3/4), 18-34.
- Aflatooni, A. (2018). *Econometrics in accounting and finance researches with Eviews software*. First edition, Tehran, Termeh Publication [In Persian].

- Agrawal, A., Chadha, S. (2005). Corporate governance and accounting scandals. *Journal of Law and Economics*, 43(2), 371-406.
- Alsmady, A.A. (2018). The effect of board of directors' characteristics and ownership type on the timeliness of financial reports. *International Journal of Business and Management*, 13(6), 276-288.
- Asadi, S. (2014). Investigating the relationship between audit committee specialty, financial reporting quality and accuracy of management profit prediction. *MSc Thesis*, Islamic Azad university of Ghods [In Persian].
- Asadi, Gh., Baghomeyan, R., Kamrani, J. (2012). Investigating the relationship between company characteristics and the timeliness of interim financial reporting. *Empirical Studies in Financial Accounting Quarterly*, 10(33), 119-146 [In Persian].
- Badolato, P.G., Donelson, D.C., Ege, M. (2014). Audit committee financial expertise and earnings management: The role of status. *Journal of Accounting and Economics*, 58(2-3), 208-230.
- Barani, M., Ashrafi, M. (2016). Examine the expertise of the audit committee chair with timely financial reporting. *Second National Conference on Modern Issues in Accounting, Management and Entrepreneurship*, Minoodasht, Islamic Azad University of Minoodasht [In Persian].
- Bazrafshan, A. (2016). The impacts of audit committee quality on achieving internal control over financial reporting. *Empirical Studies in Financial Accounting Quarterly*, 13(52), 171-196 [In Persian].
- Beasley, M.S. (1996). An empirical analysis of the relation between the board of director composition and financial statement fraud. *Accounting Review*, 71(4), 443-465.
- Beaver, W.H., Lambert, R., Morse, D. (1980). The information content of security prices. *Journal of Accounting and Economics*, 2(1), 3-28.
- Bédard, J., Chtourou, S.M., Courteau, L. (2004). The effect of audit committee expertise, independence, and activity on aggressive earnings management. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 23(2), 13-35.
- Behn, B.K., Searcy, D.L., Woodroof, J.B. (2006). A within firm analysis of current and expected future audit lag determinants. *Journal of Information Systems*, 20(1), 65-86.
- Blankley, A.I., Hurtt, D.N., MacGregor, J.E. (2014). The relationship between audit report lags and future restatements. *Auditing: A Journal of Practice and Theory*, 33(2), 27-57.
- Bromilow, C., Keller, D. (2011). Audit committee effectiveness: What works best (4th ed.). Altamonte Springs, FL: *The Institute of Internal Auditors Research Foundation*.

- Bruynseels, L., Cardinaels, E. (2013). The audit committee: Management watchdog or personal friend of the CEO? *The Accounting Review*, 89(1), 113-145.
- Cadbury, S.A. (1997). Board focus: the governance debate: a current view of international corporate governance and the responsibilities of directors and boards. Egon Zehnder International.
- Carcello, J.V., Hollingsworth, C.W., Neal, T.L. (2006). Audit committee financial experts: A closer examination using firm designations. *Accounting Horizons*, 20(4), 351-373.
- Chan, A.M.Y., Liu, G., Sun, J. (2013). Independent audit committee members' board tenure and audit fees. *Accounting & Finance*, 53(4), 1129-1147.
- Charter of the audit committee of sample public listed company (2012). Tehran Stock Exchange Organization, 1-7 [In Persian].
- Chen, S., Komal, B. (2018). Audit committee financial expertise and earnings quality: A meta-analysis. *Journal of Business Research*, 84, 253-270.
- Choi, Y.K., Han, S.H., Lee, S. (2014). Audit committees, corporate governance, and shareholder wealth: Evidence from Korea. *Journal of Accounting and Public Policy*, 33(5), 470-489.
- Clatworthy, M.A., Peel, M.J. (2016). The timeliness of UK private company financial reporting: Regulatory and economic influences. *The British Accounting Review*, 48(3), 297-315.
- Cohen, J.R., Hoitash, U., Krishnamoorthy, G., Wright, A.M. (2013). The effect of audit committee industry expertise on monitoring the financial reporting process. *The Accounting Review*, 89(1), 243-273.
- Darabi, R., Ejtehadi, S. (2015). Investigating the relationship between industry audit committee specialty and financial reporting quality of companies listed in Tehran Stock Exchange, *Auditing, Theory and Practice*, 2(3), 73-90 [In Persian].
- Dhaliwal, D.A.N., Naiker, V.I.C., Navissi, F. (2010). The association between accruals quality and the characteristics of accounting experts and mix of expertise on audit committees. *Contemporary Accounting Research*, 27(3), 787-827.
- Dong, B., Robinson, D. (2018). Auditor-client geographic proximity and audit report timeliness. *Advances in Accounting*, 40, 11-19.
- Doyle, J.T., Magilke, M.J. (2013). Decision usefulness and accelerated filing deadlines. *Journal of Accounting Research*, 51(3), 549-581.
- Dyer, J.C., McHugh, A.J. (1975). The timeliness of the Australian annual report. *Journal of Accounting Research*, 13(2), 204-219.
- Ernst & Young. (2011). Insights for North American audit committee members. (January). Retrieved from http://www.tapestrynetworks.com/documents/Tapestry_EY_ACLN_InSights_Jan11.

- Francis, J., Lafond, R., Olsson, P., and Schipper, K. (2005). The market pricing of accruals quality. *Journal of Accounting and Economics*, 39, 295-327.
- Financial Accounting Standards Board (2010). Conceptual framework for financial reporting. Chapter 1, The objective of general purpose financial reporting, and Chapter 3, Qualitative characteristics of useful financial information: A replacement of FASB concepts statements no. 1 and no. 2. Statement of Financial Accounting Concepts No. 8. Norwalk, CT: Financial Accounting Standards Board.
- MohammadRezaei, F., Tanabi, M., Abadi, A. (2017). Audit Error: Delay in the audit report and the moderating role of family ownership, *The journal of accounting and auditing review*, 25(1), 51-70 [In Persian].
- García- Meca, E., Sánchez- Ballesta, J.P. (2009). Corporate governance and earnings management: A meta- analysis. *Corporate Governance: An International Review*, 17(5), 594-610.
- Ghafran, C.M., O'Sullivan, N. (2013). The governance role of audit committees: Reviewing a decade of evidence. *International Journal of Management Reviews*, 15(4), 381-407.
- Ghafran, C., Yasmin, S. (2018). Audit committee chair and financial reporting timeliness: A focus on financial, experiential and monitoring expertise. *International Journal of Auditing*, 22(1), 13-24.
- Givoly, D., Palmon, D. (1982). Timeliness of annual earnings announcements: Some empirical evidence. *Accounting Review*, 57(3), 486-508.
- Heydari Musa Naranji, Kh. (2015). The effect of audit committee effectiveness on timeliness of financial reporting. *MSc Thesis*, Razi University [In Persian].
- He, L., Yang, R. (2014). Does industry regulation matter? New evidence on audit committees and earnings management. *Journal of Business Ethics*, 123(4), 573-589.
- He, X., Pittman, J.A., Rui, O.M., Wu, D. (2017). Do social ties between external auditors and audit committee members affect audit quality? *The Accounting Review*, 92(5), 61-87.
- Jaggi, B., Tsui, J. (1999). Determinants of audit report lag: Further evidence from Hong Kong. *Accounting and business research*, 30(1), 17-28.
- Jahanian, H. (2015). The influence of audit committee characteristics on the earning quality of firms listed in Tehran Stock Exchange. *MSc Thesis*, Mazandaran university [In Persian].
- Jamee, R. Rostameyan, A. (2016). The impact of audit committee members' financial expertise on predicted earnings properties. *The Financial Accounting and Auditing Researches*, 8(29), 1-17 [In Persian].
- Kashanipour, M., Raei az abadi, M., Arshadi, M. (2017). The impact of corporate governance mechanisms on intermediate financial reporting lag: A case study of

- the Tehran Stock Exchange. *Fiscal and Economic Policies*, 5(17), 169-194 [In Persian].
- Kamyabi, Y., Bozh mehrani, E. (2016). Characteristics of the audit committee, the quality of disclosure and the proportion of non-executive members of the board of directors. *Empirical Research in Accounting*, 6(22), 191-217 [In Persian].
- Khemakhem, H., Fontaine, R. (2019). The audit committee chair's abilities: Beyond financial expertise. *International Journal of Auditing*, 23(3), 457-471.
- Kordloei, H.R. Yousefi, V. (2017). Audit committee characteristics and quality of financial statements. *Journal Management System*, 9(36), 93-109 [In Persian].
- Krishnan, G.V., Visvanathan, G. (2008). Does the SOX definition of an accounting expert matter? The association between audit committee directors' accounting expertise and accounting conservatism. *Contemporary Accounting Research*, 25(3), 827-858.
- Lari Dasht Bayaz, M., Ghanad, M., Fakor, H. (2018). Characteristics of the audit committee and delay in the audit report. *The Financial Accounting and Auditing Researches*, 10(37), 215-242 [In Persian].
- Lee, H.Y., Mandel, V., Son, M. (2009). Do lengthy auditor tenure and the provision of non-audit services by the external auditor reduce audit report lags? *International Journal of Auditing*, 13(2), 87-104.
- Leventis, S., Weetman, P., Caramanis, C. (2005). Determinants of audit report lag: Some evidence from the Athens stock exchange. *International Journal of Auditing*, 9, 45-58.
- Lin, F. (2019). The effect of CFO gender on: auditor turnover, audit fees, and financial reporting timeliness. *CMC Senior Theses*, https://scholarship.claremont.edu/cmc_theses/2086.
- Lisic, L.L., Myers, L.A., Seidel, T.A., Zhou, J. (2019). Does audit committee accounting expertise help to promote audit quality? Evidence from auditor reporting of internal control weaknesses. *Contemporary Accounting Research*, 36(4), 2521-2553.
- Livingston, P. (2005). The job of the audit committee: getting directors on the same page; FEI's former CEO, who chairs two audit committees, outlines a framework for determining the panel's responsibilities and carrying them out. *Financial Executive*, 21(2), 24-26.
- Mautz, R.K. (1968). Financial reporting by diversified companies. Financial Executives Research Foundation.
- Miko, N.U., Kamardin, H. (2015). Impact of audit committee and audit quality on preventing earnings management in the pre-and post-Nigerian corporate governance code 2011. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 172, 651-657.
- Nikbakht, M., Rezaei, G., Ftohi, M. (2017). Investigating the relationship between audit committee characteristics and financial reporting quality of companies

- listed in Tehran Stock Exchange. *Management and Accounting Studies*, 3(3), 429-440 [In Persian].
- O'sullivan, N. (2000). The impact of board composition and ownership on audit quality: Evidence from large UK companies. *The British Accounting Review*, 32(4), 397-414.
- Othman, R., Ishak, I.F., Arif, S.M.M., Aris, N.A. (2014). Influence of audit committee characteristics on voluntary ethics disclosure. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 145, 330-342.
- Oussii, A.A., Taktak, N.B. (2018). Audit committee effectiveness and financial reporting timeliness. *African Journal of Economic and Management Studies*.
- Prawitt, D., Smith J., Wood, D. (2009). Internal audit quality and earnings management. *The Accounting Review*, 84, (4), 1255-1280.
- Rochmah Ika, S., Mohd Ghazali, N.A. (2012). Audit committee effectiveness and timeliness of reporting: Indonesian evidence. *Managerial Auditing Journal*, 27(4), 403-424.
- Salehi, M., Oradi, J., Salariforg, Z. (2016). The impact of the existence of the audit committee and its features on the delay in the audit report. *Accounting Knowledge*, 7(26), 59-83 [In Persian].
- Schmidt, J., Wilkins, M.S. (2013). Bringing darkness to light: The influence of auditor quality and audit committee expertise on the timeliness of financial statement restatement disclosures. *Auditing: A Journal of Practice and Theory*, 32(1), 221-244.
- Schwartz, K.B., Soo, B.S. (1996). The association between auditor changes and reporting lags. *Contemporary Accounting Research*, 13(1), 353-370.
- Siti, R.I., Nazli, A., Mohd, G. (2011). Audit committee effectiveness and timeliness of reporting: Indonesian evidence. *Managerial Auditing Journal*, 27(4), 403-424.
- Song, J., Windram, B. (2004). Benchmarking audit committee effectiveness in financial reporting. *International Journal of Auditing*, 8(3), 195-205.
- Soltana, N., Harjinder, S., Vander, Z. (2014). Audit committee characteristics and audit report lag. *International Journal of Auditing*, 19, 57-130.
- Sultana, N., Singh, H., Vander Zahn, J.L.M. (2015). Audit committee characteristics and audit report lag. *International Journal of Auditing*, 19(2), 72-87.
- Sun, J., Liu, G. (2014). Audit committees' oversight of bank risk-taking. *Journal of Banking & Finance*, 40, 376-387.
- Tanyi, P.N., Smith, D.B. (2014). Busyness, expertise, and financial reporting quality of audit committee chairs and financial experts. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 34(2), 59-89.
- Turley, S., Zaman, M. (2007). Audit committee effectiveness: Informal process and behaviours. *Accounting, Auditing and Accountability Journal*, 20(5), 765-788.

- Vafeas, N. (2003). Length of board tenure and outside director independence. *Journal of Business Finance and Accounting*, 30(7), 1043–1064.
- Warfield, T.D., Wild, J.J., Wild, K.L. (1995). Managerial ownership, accounting choices and informativeness of earnings. *Journal of Accounting and Economics*, 20(1), 61–90.
- Yang, J.S., Krishnan, J. (2005). Audit committees and quarterly earnings management. *International Journal of Auditing*, 9(3), 201-219.
- Zaman, M., Hudaib, M., Haniffa, R. (2011). Corporate governance quality, audit fees and non-audit services fees. *Journal of Business Finance & Accounting*, 38(1- 2), 165-197.
- Zarei, A. Ghasemi, M. (2016). The effect of audit committee characteristics on the financial statements quality. *Accounting Review*, 3(12), 43-64 [In Persian].
- Zhang, Y., Zhou, J., Zhou, N. (2007). Audit committee quality, auditor independence, and internal control weaknesses. *Journal of Accounting and Public Policy*, 26(3), 300-327.